

**АНАЛИЗ НА МЕТОДИКАТА ЗА ОЦЕНКА НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ
ПОТРЕБНОСТИ НА ВСЕКИ УЧЕНИК С ДЕВИАНТНО ПОВЕДЕНИЕ/В КОНФЛИКТ
СЪС ЗАКОНА**

Александра Гаджева, докторант

*Тракийски университет, Педагогически факултет, гр. Стара Загора, България,
ул. "Армейска" № 9, п. код: 6010, e-mail: agadzheva@abv.bg*

Абстракт

В настоящия доклад е направен анализ и са изложени съответните изводи и предложения, които да дообогатят методиката за оценка на индивидуалните потребности на всеки ученик с девиантно поведение, с оглед на учебното заведение като важна институция, която активно съдейства за социализацията на младите хора предлага нови взаимодействия между участниците в учебно-възпитателния процес. Особен акцент е поставен върху изследването на музикално-слуховите и познавателни нагласи. Посочена е и необходимостта от по-задълбочено изследване и оценяване на интересите, заложите и дарбите на учениците с цел превенция и подходящо кариерно ориентиране.

Ключови думи: *методика, оценка, социализация, музикални тестове*

Въздействието на музиката се характеризира с емоционалността, чието проявление се обуславя от човешкия темперамент. Когато говорим за динамика на психичните процеси, се има предвид силата на преживяванията и степента на емоционална възбудимост, украсяваща специфично човешко поведение. Многообразни са конкретните прояви на типа висша нервна дейност в поведението. Задачата на това изследване е да се предложат музикални експерименти, които предизвикват различни видове асоциации - регистриращи, редуциращи и предотвратяващи девиациите и улесняващи оценката им в анализираната методика.

В периода февруари – април 2017 г. екипът на Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца и външни специалисти изпълнява поръчка от Министерство на образованието на Република България, в рамките на която е изработена „Методика за оценка на потребностите на деца и младежи в конфликт със закона“. При създаване на методиката екипът се базира и на иновативни практики, развити и описани в страни като Ирландия, Франция и Англия, както и на споделен от български неправителствени организации и УНИЦЕФ – България опит. (Ноу-хау център - Нов български университет, 2017)

В множество изследвания се разглежда проблемът за психосоциалното функциониране – среда, икономическа ситуация в семейството, отношения в семейството, особености на семейната система, отношения с връстници, особености на поведението във формален и неформален кръг, интереси и постижения. За да се диференцират и класифицират в подобласти, се използват средствата на методиката, което улеснява изготвянето на оценка и предоставя по-систематизирана информация по даден казус. В настоящия доклад синтезирано се представя и се анализира горепосочената методика, която има изследователски, консултативен и развиващ характер, с потенциал да развие и превантивен при евентуално актуализиране.

Необходимостта от общо знание, език и методи за оценка на индивидуалните потребности на децата с девиантно поведение/ в конфликт със закона от всички професионалисти, ангажирани с грижата за тяхното образование и социално включване, определя основната цел на методиката.

Шестте основни принципа, които интегрира методиката са:
1/мултидисциплинарност; 2/ връзка на детето със семейството му; 3/ участие на детето/младия човек; 4/ индивидуализиране на грижата; 5/ефективност на грижата; 6/учене от опита - връзка на методиката с вече съществуващи и прилагани в практиката документи и процедури.

„Рисковите фактори“, тоест рискове, свързани с живота на ученика/чката, както и рисковете в обкръжението – семейство, училище, общност, работна среда и др., паралелно във взаимодействие със защитните фактори, съставляват ядрото на методиката.

Функционалната оценка на потребностите включва оценяване на психичното и социалното функциониране на детето/ученика. Методиката е базирана на биопсихосоциалния подход за свързани с обучението проблеми. Съдържа два типа информация: – история на индивидуалното развитие на детето или ученика; – актуална статусна информация за детето или ученика. Оценява се функционирането на детето или ученика съгласно количествени и качествени показатели, установени чрез различни процедури – тестове, анкети, интервюта и др. Извършва се оценка и на основата на различна документация по случая (включително на медицинска). (Матанова, 2013)

Оценката на учениците, настанени в СПИ/ВУИ, е необходимо да включва следните области:

- Здравен статус и здравно поведение
- Образование
- Психично функциониране
- Социални мрежи и общуване
- Умения за самостоятелен живот и реинтеграция.

За всяка област е разработена Карта, която насочва усилията на екипа по оценка към необходимата информация и дава възможност за нейното структуриране. Важно е да се има предвид, че зададените под-области в Картите трябва да отразяват само релевантна на отделното дете информация.

Посочени са осем приложени документа, шест от които са карти:

- 1: Информационна карта
- 2: Карта, която улеснява и структурира представяне на детето от първо лице
- 3: Карта за оценка на област „Здравен статус и здравно поведение“
- 4: Карта за оценка на индивидуалните образователни потребности
- 5: Карта за оценка на област „Психично функциониране“

Приложение 6: Карта за оценка на област „Социални мрежи и общуване. Реинтеграция (Умения за самостоятелен живот).“

Приложение 7: Обобщение на оценката на потребностите

Приложение 8: Протокол за наблюдение

В следващите абзаци се аргументира визия за разгръщане на методиката в посока включване на методи за изследване на още области на човешката дейност, като музиката например.

Първото е – включване на **скала за оценка на социалната адаптация**, базирана на създадената от Холмс и Рах, която да е ориентирана към оценка на събития, случили се през последната година или се очаква да се случат в близко бъдеще.

Следващото е **алгоритъм за превенция и справяне със стрес и агресия:**

1. Избягване на емоционално изтощение
2. Избягване на дехуманизирането на околните
3. Отчитане на резултати от лични постижения
4. Ефективна комуникация с екипа
5. Практикуване на спорт или хоби (Янакиев, 2021)

Доколкото методиката предполага развиващ характер, дава основание да се коментира и влиянието на музиката върху поведението чрез прилагането и на музикални тестове. Най-популярни са тестовете за оценка на музикалните способности. За разлика от тестовете за измерване на качеството на изпълнението, тези тестове са предназначени за оценка на дълъг период от време и в повечето случаи имат прогностична стойност. Те служат за отсяване на надарените от ненадарените и са прилагани обикновено преди започване на музикално обучение. Най-амбициозният опит за създаване на тестове, които не само идентифицират

музикално надарения, но също и диагностицират "специфични качества и слабости" на липността, е Gordon Musical Aptitude Profile. Тестовите се класифицират в три главни раздела: "Тонална образност", "Ритмична образност", "Музикална сензитивност". В теста за мелодия, например, субектът трябва да прослуша мелодия и да отсъди дали отговорът е мелодична вариация на мелодията или е различен. Би могло да се акцентира върху повече специализирани диагностични методи -самооценъчни и рисувателни тестове, както и на **музикални тестове, базирани на The Listening Program®**.

The Listening Program® (TLP) е музикален метод, използващ звуковото възприятие, който въздейства на мозъчната дейност като стимулация, за подобряване на успеваемостта в дейностите в училище, на работа и в ежедневието.

Систематичното обучение се осигурява чрез слушане на психоакустична променена класическа музика, която тренира мозъка да обработва звука по-ефективно. Това води до подобрения в:

- * Ученето
- * Вниманието
- * Говора и езиковите компетенции
- * Четенето, Слушането
- * Сензорната преработка и интеграция
- * Социална ангажираност
- * Поведение и саморегулиране
- * Музикални способности
- * Мозъчна дейност
- * Ежедневен живот

Програмата за слухова стимулация (The Listening Program®) е изключително удобна, защото ресурсът време, който се изисква, е минимален – между 15 и 30 минути на ден.

Многобройни проучвания по целия свят, включително изследвания в Университета в Шефилд, Великобритания предоставят емпирични доказателства, в подкрепа на ефикасността на Програмата за слухова стимулация (The Listening Program®).

Освен сериозността на въздействието, интересно е да се проследи как функционира въпросната програма. Системата директно кодира звуковите вибрации от нашето ежедневие в невроимпулси, които мозъкът разпознава като звукове, шумове, музика или реч. Тренирането с The Listening Program® позволява на мозъчните функции по-добре да получават, съхраняват, обработват и използват важната информация, която е необходима за ученето, поведението, специализираните дейности и ежедневието. (Център Логос АЯ, 2023)

Общата дефинираща рамка на методиката обхваща няколко компонента, като етичните правила и стандарти за добра практика и по-конкретно – културалната компетентност на всички професионалисти, ангажирани с грижата за децата от гледна точка на образованието им, но и на социалното включване има съществена роля за изграждане на индивидуалната и колективната им идентичност.

Корекционно-възпитателната, терапевтичната и образователната работа с децата/младежите, настанени в СПИ/ВУИ е специфичен и комплициран процес на трансфер на знания и умения към тези деца. Специалистите, работещите с тях имат задачата да въвеждат традициите, но и да прилагат новаторство, да ги приобщават към социума чрез разнообразието от алтернативни образователни възможности, в които основна ценност е развитието на личността, ориентирана към формиране на светоглед за бъдещето.

В заключение: Едно от най-големите предимства на методиката е, че поставя в центъра детето и младия човек не като пасивни участници в процеса на възпитание, образование и грижа. Под внимание се взимат становищата на младежите по такъв начин, че да се свържат адекватно с целите и изискванията за постигане на дадени резултати и същевременно без да се накърнява достойнството им, насърчавани да развиват дарбите си и да трансформират енергията си в законосъобразно поведение, което гарантира интеграция в обществото. Друго,

не по-малко важно предимство на методиката, е развиването на идеята за приемственост - подготовка на младежи /бивши възпитаници/, които да станат «експерти от опит», след което да приложат наученото на практика, включвайки се в процеса на подкрепа на децата и младежите. Като се позовавам и приемам професионалното мнение на Д. Петкова по повод цитирани от нея резултати от "Анкета за изкуствата в обучението" на Европейската онлайн платформа, проведена главно между учители в начален и гимназиален етап (Петкова, 2023), стигам до извода, че музиката не е приоритет в образователната ни система, а безспорно, слушането на музика като неедностранен процес, влияе на равнището на интелектуалното развитие, разгръщайки представите за репродукция на минали впечатления и за преработка на образи във въображението, възприемани като перцептивен модел на музиката като преживяване и преживяването чрез музика, откриващ поле за последващи изследвания на корелацията музика - девиантност.

Литература:

1. Петкова, Д. Дизайн за неформално музикално образование, Педагогически факултет, Тракийски университет, Стара Загора, 2023, с. 25
2. Хризтозов, Х. Музикална психология, Макрос 2000, Пловдив, 1995, с. 152-153
3. Янакиев, Ю. Стрес и психично здраве: Учебник за студенти. Университетско издателство "Паисий Хилендарски", Пловдив, 2021, с. 51
4. Методика за оценка на потребностите на деца и младежи в конфликт със закона, 2017 [<https://web.mon.bg/upload/14806/Ocenka-potrebnostite-VUI-SPI.docx&ved=2ahUKEwj81MznuuSAAxU8RvEDHY36CfkQFnoECBMQAAQ&usg=AOvVaw2u1zfr3uv26scvN1YDycSO>, 18.05.2023]
5. Ноу-хау център - Нов български университет [<https://knowhowcentre.nbu.bg/metodika-za-ocenka-na-potrebnostite-na-deca-v-konflikt-sys-zakona/>, 18.05.2023]
6. Ръководство за прилагане на методиката за оценка на образователните потребности на децата и учениците, 2013 [<https://web.mon.bg/upload/14803/rakovodstvo-Matanova-Todorova.pdf&ved=2ahUKEwjDpa2qsuWAAxXCVvEDHZ2jDc4QFnoECBEQAAQ&usg=AOvVaw0gtU01EU894JMDQx3i4a57>, 18.05.2023]
7. Център Логос АЯ [<https://logosaya.com/the-listening-program/>, 18.05.2023]